

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

NEOLOGIK DERIVATLARNING KOGNITIV-PRAGMATIK TAHLILI: ZAMONAVIY INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDAGI YANGI YASALMA SO‘ZLAR

Turdiyeva Nilufar Anvarovna

Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: nturdiyeva8229@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy ingliz va o‘zbek tillarida yuzaga kelayotgan neologik derivatlarning kognitiv-pragmatik haqida ma’lumotlar keltirilgan. Neologik derivatlar zamonaviy til lug‘at tarkibining yangilanishida muhim o‘rin egallab, jamiyatdagi texnologik, iqtisodiy, siyosiy, madaniy va kommunikativ o‘zgarishlarning lingvistik ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Maqolada neologizm, derivatsiya, kognitiv konseptualizatsiya va pragmatik ma’no o‘rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Ingliz tilidagi influencer, deinfluencing, greenwashing, clickbait, doomscrolling kabi birliklar hamda o‘zbek tilidagi raqamlashtirish, bloggerlik, onlaynlashtirish, tadbirkorlik, elektronlashtirish singari yangi yasalma birliklarning nominativ, konseptual, baholovchi, ekspressiv va kommunikativ funksiyalari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: neologizm, neologik derivat, derivatsiya, so‘z yasalishi, kognitiv lingvistika, pragmatika, konsept, media diskurs, yangi leksika, ingliz tili, o‘zbek tili.

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Аннотация

В данной статье представлена информация о когнитивно-прагматических аспектах неологизмов, возникающих в современном английском и узбекском языках. Неологизмы играют важную роль в обновлении лексики современных языков и проявляются как лингвистическое выражение технологических, экономических, политических, культурных и коммуникативных изменений в обществе. В статье анализируется взаимосвязь между неологизмом, словообразованием, когнитивной концептуализацией и прагматическим значением. Раскрываются номинативная, концептуальная, оценочная, экспрессивная и коммуникативная функции таких новых единиц, как influencer, deinfluencing, greenwashing, clickbait, doomscrolling в английском языке и raqamlashtirish, bloggerlik, onlaynlashtirish, tadbirkorlik, elektronlashtirish в узбекском языке.

Ключевые слова: неологизм, неологическое производное, словообразование, когнитивная лингвистика, прагматика, понятие, медийный дискурс, новый лексикон, английский язык, узбекский язык.

Annotation

This article presents information on the cognitive-pragmatics of neologisms emerging in modern English and Uzbek. Neologisms play an important role in the renewal of the vocabulary of modern languages, and are manifested as a linguistic expression of technological, economic, political, cultural and communicative changes in society. The article analyzes the relationship between neologism, derivation, cognitive conceptualization and pragmatic meaning. The nominative, conceptual, evaluative, expressive and communicative functions of such new units as influencer, deinfluencing, greenwashing, clickbait, doomscrolling in English

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

and raqamlashtirish, bloggerlik, onlaynlashtirish, tadbirkorlik, elektronlashtirish in Uzbek are revealed.

Keywords: neologism, neological derivative, derivation, word formation, cognitive linguistics, pragmatics, concept, media discourse, new lexicon, English language, Uzbek language.

Til jamiyat bilan uzviy aloqada bo‘lgan dinamik tizim sifatida ijtimoiy hayotdagi o‘zgarishlarga doimo moslashib boradi. Jamiyat taraqqiyoti natijasida yangi predmetlar, texnologiyalar, kasblar, ijtimoiy munosabatlar va kommunikativ hodisalar yuzaga keladi. Bunday yangi voqeliklarni nomlash ehtiyoji esa tilning lug‘at tarkibida yangi birliklarning paydo bo‘lishiga olib keladi. Ayniqsa, XXI asrda raqamli texnologiyalar, internet, ijtimoiy tarmoqlar, sun‘iy intellekt, global iqtisodiyot va ommaviy kommunikatsiyaning jadal rivojlanishi neologizatsiya jarayonini sezilarli darajada tezlashtirdi. Neologizmlar til taraqqiyotining tabiiy ko‘rsatkichi bo‘lib, yangi ijtimoiy va madaniy tajribaning tilda aks etishini ta‘minlaydi. Taniqli olim G. Yule yangi so‘zlarning yaratilishi hech qachon to‘xtamasligini va ingliz tili yangi lug‘aviy birliklarni hosil qilishga ayniqsa moyil tillardan biri ekanligini qayd etadi. [5: 56]

Neologik derivatlar — tilning muayyan davrida yangi paydo bo‘lgan yoki yangi ma‘no kasb etgan, so‘z yasash vositalari (affiksatsiya, kompozitsiya, konversiya va boshqa derivatsion jarayonlar) orqali hosil qilingan yangi yasalma so‘zlardir. Bunday birliklar jamiyatdagi yangi hodisa, texnologiya, ijtimoiy munosabat, kasb, faoliyat yoki tushunchalarning tilda nomlanish ehtiyojini qondiradi. Masalan, zamonaviy ingliz tilida influencer, greenwashing, clickbait, doomscrolling, deinfluencing kabi birliklar yangi ijtimoiy va raqamli hodisalarni ifodalash uchun shakllangan. O‘zbek tilida esa raqamlashtirish, bloggerlik, elektronlashtirish,

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

onlaynlashtirish kabi birliklar zamonaviy texnologik va ijtimoiy jarayonlarning tilga kirib kelishi bilan bog'liq.

Neologik derivatlarni kognitiv nuqtayi nazardan o'rganish deganda yangi so'zlar orqali inson ongida shakllanayotgan yangi tushuncha, konsept va kategoriyalarni aniqlash tushuniladi. Masalan, doomscrolling so'zi shunchaki yangi faoliyat nomi emas. U insonning internetda, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarda salbiy yoki xavotirli yangiliklarni uzluksiz ko'rib borishi bilan bog'liq yangi kommunikativ va psixologik konseptni ifodalaydi.

O'zbek tilidagi raqamlashtirish derivati esa zamonaviy jamiyat ongida texnologiya, elektron xizmatlar, raqamli iqtisodiyot va boshqaruv bilan bog'liq kengroq "raqamli transformatsiya" konseptini shakllantirishga xizmat qiladi.

Pragmatik tahlil esa neologik derivatning nutqda nima maqsadda va qanday ta'sir bilan qo'llanayotganini aniqlaydi. Yangi yasalma so'zlar: yangi hodisani nomlashi; muallifning munosabatini ifodalashi, ijobiy yoki salbiy baho berishi, o'quvchi e'tiborini jalb qilishi, matnning ekspressivligini oshirishi, ma'lum auditoriyaga ta'sir ko'rsatishi, ijtimoiy yoki siyosiy pozitsiyani ifodalashi mumkin. Masalan, **greenwashing** so'zi ekologik mas'uliyatni ko'rsatgandek ko'rinadigan, ammo amalda yetarli bo'lmagan faoliyatni tanqidiy ifodalash uchun ishlatiladi. Demak, bu birlik faqat hodisani nomlamaydi, balki salbiy baholash funksiyasini ham bajaradi. Shu sababli bu mavzuda neologik derivatlarni faqat "yangi so'z" sifatida emas, balki jamiyatdagi yangi konseptlarni nomlovchi, inson tafakkurini aks ettiruvchi va kommunikativ ta'sirni amalga oshiruvchi til birliklari sifatida tadqiq qilish muhim. [1: 50]

Biroq yangi so'zlarning paydo bo'lishini faqat morfologik jarayon sifatida talqin qilish masalaning to'liq mohiyatini ochib bermaydi. Yangi yasalma birlik ortida jamiyatning yangi tajribasi, yangi bilimlari va yangi konseptual kategoriyalari

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

mavjud bo'ladi. Shu sababli neologik derivatlarni kognitiv-pragmatik yondashuv asosida o'rganish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biridir.

Tilshunos olim Bauer L. so'z yasashini morfologiya muhim sohasi sifatida tadqiq etib, derivatsion jarayonlarda mahsuldorlik, morfema, derivatsiya va so'z turkumlari o'rtasidagi munosabatlarga alohida e'tibor beradi. [2: 3-6]

Zamonaviy ingliz tili yangi so'zlar yaratish imkoniyatlarining kengligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa internet, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli iqtisodiyot va ekologik diskurs yangi derivatlarning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. [4: 80]

Kognitiv tilshunoslik til birliklarini inson tafakkuri, bilimlari, konseptual tizimi va tajribasi bilan bog'liq holda o'rganadi. Shu nuqtayi nazardan neologik derivat shunchaki yangi so'z emas, balki yangi bilim va tajribaning verbal shakli hisoblanadi. Masalan, ingliz tilidagi influencer so'zi influence + **-er** modeli asosida shakllangan. Dastlab **influence** "ta'sir" tushunchasini ifodalagan bo'lsa, **influencer** zamonaviy raqamli kommunikatsiya sharoitida auditoriyaning fikri, xulqi va iste'mol qarorlariga ta'sir ko'rsatuvchi shaxsni anglatadi. Demak, **influencer** leksemasi quyidagi konseptual tizimni shakllantiradi: shaxs → ijtimoiy tarmoq → auditoriya → ta'sir → iste'mol yoki xulq-atvor. Bu jarayon neologik derivatning konseptual zichligini ko'rsatadi.

Xuddi shunday, **doomscrolling** birliklari ham oddiy "**scrolling**" jarayonidan farqli ravishda yangi konseptni ifodalaydi. U salbiy yoki xavotirli axborotni internet orqali uzluksiz kuzatish bilan bog'liq zamonaviy kommunikativ tajribani nomlaydi. Bunday birliklarning paydo bo'lishi inson tajribasida ilgari mavjud bo'lmagan yoki ilgari alohida nomga ega bo'lmagan hodisaning konseptual jihatdan ajratilganini ko'rsatadi. Shuning uchun neologik derivatlarni konseptualizatsiya vositasi sifatida ham baholash mumkin.

Deinfluencing - de- + influencing → deinfluencing. **De-** prefiksi qarama-qarshi yoki oldingi jarayonni bekor qilish mazmunini berishi mumkin. **Deinfluencing**

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

zamonaviy internet diskursida ortiqcha iste'molga, agressiv marketingga yoki ijtimoiy tarmoqlardagi mahsulot targ'ibotiga tanqidiy munosabatni ifodalovchi konsept sifatida shakllangan. Uning pragmatik funksiyasi quyidagicha: nomlash → muammoni ko'rsatish → tanqid → auditoriyani ishontirish.

Greenwashing - **greenwashing** ekologik mas'uliyatni namoyish qilgandek ko'rinadigan, biroq amalda ekologik faoliyati yetarli bo'lmagan kompaniya yoki tashkilotlarning xatti-harakatini tanqidiy ifodalashda ishlatiladi. Bu birlikning pragmatik kuchi uning tarkibidagi salbiy baholash komponentida namoyon bo'ladi. [2: 33–40]

Clickbait - internet sarlavhalari va kontentining foydalanuvchini bosishga undovchi shaklini ifodalovchi zamonaviy birlikdir. Uning pragmatik mohiyati ayniqsa muhim, chunki bu birlik bevosita auditoriya diqqatini boshqarish bilan bog'liq.

Doomscrolling zamonaviy raqamli madaniyatga xos yangi konseptni ifodalab, salbiy axborotni uzluksiz ko'rib borish jarayonini anglatadi. Uning kognitiv modeli: salbiy yangilik → qiziqish/xavotir → takroriy kuzatish → vaqtning cho'zilishi → psixologik ta'sir.

Shunday qilib, yangi so'z bir vaqtning o'zida yangi faoliyatni nomlaydi va ushbu faoliyatga muayyan ijtimoiy baho yuklaydi. [4: 55]

O'zbek tilida yangi yasalma birliklar asosan milliy so'z yasash vositalari, o'zlashmalar va yangi terminologik ehtiyojlar asosida shakllanmoqda. O'zbek tilining agglutinatativ xususiyati derivatsion jarayonlarda affikslarning faol qo'llanishiga imkon beradi. Quyidagi misollarda yangi so'zlarni tahlil qilamiz.

Raqamlashtirish. Raqam + -lash + -tir + -ish → raqamlashtirish. Ushbu birlik zamonaviy texnologik taraqqiyot bilan bog'liq. **“Raqamlashtirish”** faqat texnik jarayonni emas, balki: raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat, raqamli ta'lim, elektron xizmatlar, axborot texnologiyalari kabi keng konseptual maydonni

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ifodalaydi. Shu sababli u kognitiv jihatdan “raqamli jamiyat” konsepti bilan bog‘lanadi.

Bloggerlik. Blogger + -lik → bloggerlik. Bu birlik o‘zlashma asosning o‘zbek tilidagi milliy derivatsion vosita bilan birikishiga misoldir. **Blogger** shaxsni bildirsa, bloggerlik uning faoliyati yoki ijtimoiy rolini bildiradi. Pragmatik jihatdan bloggerlik zamonaviy kasbiy faoliyat, media va internet madaniyati bilan bog‘liq tushunchalarni ifodalash imkonini beradi.

Tadbirkorlik. Tadbirkor + -lik → tadbirkorlik. Ushbu birlik yangi bo‘lmasa-da, zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy diskursda uning semantik va pragmatik faolligi kuchaygan. “Tadbirkorlik” tushunchasi bugungi media va davlat diskursida: biznes + tashabbus + iqtisodiy faollik + bandlik + innovatsiya konseptlarini birlashtiradi.

Onlaynlashtirish. Onlayn + -lash + -tir + -ish → onlaynlashtirish. Mazkur birlik internet va raqamli xizmatlarning kengayishi bilan bog‘liq yangi jarayonlarni ifodalashda ishlatiladi. Uning kognitiv mazmuni “faoliyatni onlayn muhitga o‘tkazish” konsepti asosida shakllanadi.

Ommaviy axborot vositalari neologizmlarning tarqalishi va ommalashishida muhim rol o‘ynaydi. Gazeta, internet nashrlari, bloglar va ijtimoiy tarmoqlar yangi so‘zlarning keng auditoriyaga yetib borishini tezlashtiradi. Ayniqsa, internet sarlavhalarida neologizmlarning pragmatik imkoniyatlari yuqori. Chunki sarlavha o‘quvchining birinchi e’tibor obyektidir. Masalan: **“Deinfluencing is changing how young people shop”** kabi sarlavhada **deinfluencing**: yangi hodisani nomlaydi, o‘quvchida qiziqish uyg‘otadi, yoshlar madaniyati bilan bog‘liq konseptni faollashtiradi, maqolaning kommunikativ yo‘nalishini oldindan belgilaydi.

O‘zbek media diskursida ham raqamlashtirish, onlaynlashtirish, bloggerlik, tadbirkorlik kabi birliklar sarlavha va matnlarda ijtimoiy-iqtisodiy va texnologik o‘zgarishlarni ifodalashga xizmat qiladi.

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Ingliz tilida derivatsiya bilan bir qatorda blending va compounding kabi jarayonlar ham yangi birliklar hosil qilishda juda faol. Yule yangi soʻz yaratish jarayonlarini alohida tasniflab, derivatsiyani affiksalar orqali yangi soʻz hosil qilish jarayoni sifatida ajratadi.[1: 58–63]

Oʻzbek tilida esa agglutinatив tuzilish sababli affiksatsiya muhim derivatsion mexanizm hisoblanadi. Natijada yangi oʻzlashma asoslar oʻzbek tilining milliy affikslarini qabul qilib, yangi yasalma birliklar hosil qilishi mumkin. Neologik derivatlarning kognitiv-pragmatik tahlili shuni koʻrsatadiki, yangi yasalma soʻzlar zamonaviy tilning oddiy lugʻaviy yangilanishi emas, balki jamiyatdagi konseptual, texnologik va kommunikativ oʻzgarishlarning muhim lingvistik ifodasidir.

Xulosa oʻrnida shuni aytish mumkinki, Ingliz va oʻzbek tillarining qiyosiy tahlili derivatsion vositalarning strukturaviy jihatdan farqlanishini koʻrsatdi. Ingliz tilida prefiksatsiya, suffiksatsiya, kompozitsiya va boshqa soʻz yasash modellari faol boʻlsa, oʻzbek tilida agglutinatив tuzilish bilan bogʻliq affiksatsiya muhim oʻrin egallaydi. Shunga qaramay, har ikki tilda neologik derivatlarning asosiy funksional xususiyati — yangi voqelikni nomlash, uni konseptuallashtirish va kommunikativ jihatdan samarali ifodalash — oʻzaro mushtarakdir.

Foydalingan adabiyotlar

1. Aitchison, J. Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon. 3rd ed. Oxford: Blackwell, 2003. – 120 p.
2. Bauer, L. “English Prefixation – A Typological Shift?” Acta Linguistica Hungarica, 2003. Vol. 50. – 330 p.
3. Bauer, L. Introducing Linguistic Morphology. 2nd ed. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2003. – 366 p.
4. Crystal, D. Language and the Internet. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 303 p.
5. Yule, G. The Study of Language. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. – 368 p.